

НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ЯК СОЦІОКУЛЬТУРНА ПРАКТИКА ЗБЕРЕЖЕННЯ Й ФОРМУВАННЯ ІДЕНТИЧНОСТІ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

КОРНІЄНКО, СВІТЛАНА¹

Анотація

У статті досліджено національно-патріотичне виховання як соціокультурну практику збереження і формування ідентичності в умовах інформаційної сучасності, культурного релятивізму, кризи ідентифікаційних структур та екзистенційної дестабілізації. Завданням дослідження є висвітлення філософсько-культурологічного контексту національно-патріотичного виховання; аналіз змін у сприйнятті ідентичності в контексті актуальних інформаційно-культурних викликів; окреслення ролі медіа як чинника, що здійснює вплив на ідентичність; аргументування онтологічної значущості звернення до національних архетипів / колективної пам'яті як чинників внутрішньої структурованості особистості; осмислення національно-патріотичного як соціокультурну практику смислотворення й екзистенційної відповідальності людини. Показано, що в сучасній інформаційній реальності ідентичність не є фіксованою, а функціонує як гнучка конструкція, що перебуває в режимі постійної реконфігурації. У цій ситуації особливої актуальності набувають соціокультурні практики з потужним інтегративним потенціалом, однією з яких є національно-патріотичне виховання, спрямоване на збереження та формування внутрішньої орієнтації людини на історичну спадкоємність та цінність належності до національної спільноти та національної культури. Національно-патріотичне виховання розглядається не як інструментальна ідеологема, а як матриця формування внутрішньої етичної орієнтації людини, здатної поєднати свободу вибору з відповідальністю за збереження нації й держави. Реконструкція національної ідентичності на підставі архетипів, колективної пам'яті та національних наративів, що є феноменами життєтворчості, набуває статусу ключового чинника. Зазначено, що національно-патріотичне виховання здатне виконувати стабілізаційну функцію в умовах символічного перевантаження й інформаційної надмірності, забезпечуючи культурну цілісність особистості людини. Висновок. Звернення до національних архетипів українського народу та актуалізація історичної пам'яті виступають дієвими стратегіями національно-патріотичного виховання, яке спрямоване на укорінення сучасної людини в національно-культурному бутті.

Ключові слова: національно-патріотичне виховання, соціокультурні практики, ідентичність, національна ідентичність, національні наративи, національні архетипи, людина.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та інформаційно-технологічного поступу сучасної цивілізації, гібридної інтеграції культур та антропологічної кризи, до виявів якої варто віднести і воєнні конфлікти, серед яких особливою жорстокістю вирізняється війна, розв'язана РФ проти української спільноти, питання національно-патріотичного виховання набуває не лише педагогічної чи політичної, а й онтологічної артикуляції, що має на меті збереження буттєвих засад існування людини. До виявів антропогенної кризи також варто віднести послаблення соціальної солідарності, що теж провокує екзистенційну дезорієнтацію сучасної людини. Остання змушена діяти в умовах світу без опертя, у просторі, де колишні смислові й нормативні основи втрачають свою

обов'язковість, а сам досвід приналежності (етнічної, історичної, релігійної, професійної) підлягає перегляду. Сучасні медіа постають головними агентами формування уявлень про себе, інших і світ, створюючи нові можливості одночасної присутності людини в кількох культурних просторах. Як наголошує Т. Лютий, «ідентифікація спряжена з технологічними особливостями впливу ЗМІ, а також соціокультурною ситуацією» (Лютий 2014, с. 400). Проте культура вже не сприймається як цілісна, а виступає / розуміється як специфічне сховище фрагментів, що співіснують без потрібної внутрішньої єдності. У цьому зв'язку особливого значення набуває національно-патріотичне виховання, яке спрямоване на «формування ціннісного ставлення особистості до українського народу, Батьківщини, держави, нації» (Концепція 2022).

У контексті Пізньомодерного суспільства модель монокультурної ідентичності зазнала

¹ Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди (Харків, Україна)
E-mail: s.pylypenko@hnpu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3838-7805>

сутнісної трансформації, що стало предметом численних досліджень і філософських рефлексій сучасних філософів. Насамперед, це роздуми З. Баумана (Bauman 2000), М. Кастельса (Castells 1996), Ф. Фукуяма (Fukuyama 2018), С. Вишинського (Вишинський 2023), В. Єрмоленка (Yermolenko 2022), Т. Лютого (Лютий 2014) та інших. Дослідники наголошують, що ця трансформація не є випадковою, оскільки вона віддзеркалює глибинні зміни в соціокультурних практиках, комунікації та саморефлексії сучасної спільноти. Людина дедалі частіше опиняється у просторі перехресних ідентифікацій, де її суб'єктивність формується під впливом різноспрямованих культурних кодів, що відкриває їй доступ до широкого спектра смислів, проте водночас ускладнює процес ідентифікації. Ідентичність більше не є фіксованою формою належності, а постає як гнучка конфігурація сенсів, що формується в контексті постійної переоцінки досвіду, пам'яті, символів і взаємодії з Іншим. Варто навести дослідження, де відбувається концептуалізація понять, які охоплюють ці суперечності, серед яких «конституційний/громадянський патріотизм» Ю. Габермаса (Habermas 1996), «етика чеснот» А. Макінтайра (MacIntyre 2007), «нарративна ідентичність» П. Рікера (Ricoeur 1992). Т. Воропай наголошує на потребі у цілісній архітектоніці національної ідентичності як безпекового ресурсу, що включає декілька аспектів, серед яких особливого значення набуває захист інформаційного простору й здійснення інформаційно-психологічної безпеки громадян. Це тісно пов'язано з остаточним «видаленням» колоніальних стереотипів і комплексу національної «меншовартості». Тому головним є виховання національно свідомих громадян у просторі глибокої духовної консолідації українства на основі європейських ідеалів та української національної ідеї (Воропаєва 2011, с. 66). Ідеться про стратегію, яка спрямована на формування національної ідентичності, яка є здатною протистояти зовнішнім викликам.

Метою статті є дослідження національно-патріотичного виховання як соціокультурної практики, що постає відповіддю на виклики інформаційної перенасиченості та втрати ціннісної впорядкованості національної ідентичності людини в умовах сучасної глобальної динаміки; висвітлення смислотворчого потенціалу національно-патріотичного виховання як

чинника укорінення особистості в національно-культурному бутті.

Виклад основного матеріалу. Інтенсивний розвиток глобальних інформаційно-комунікативних систем та технологій зміщують акценти з локального й спадкового на мобільне, мережеве, плинне. Ідентичність більше не постає успадкованим кодом, а дедалі більше отримує гнучку й варіативну конфігурацію, на формування якої впливає інформаційний простір сучасності. Особливість цієї ситуації полягає в тому, що людина ідентифікується вже не з установленими соціокультурними моделями, а з численними, часто взаємовиключними, модусами присутності у цьому просторі. Виникає релятивізована ідентичність, у якій приналежність більше не передбачає емоційної залученості чи відповідальності, адже людина може інтерналізувати елементи різних культур (мову, традиції, цінності тощо), проте без глибинної ідентифікації з ними. Інакше кажучи, людина *функціонує*, але не *проживає* свою культурну ідентичність. Так, у сенсі розмислів представників комунікативної філософії людина як *homo faber* продовжує бути дієвцем, але поза визначених спільнотою культурних стратегій; під питанням опиняється існування людини як *homo sapiens* (Ophir 1989).

Соціокультурний простір є тією матрицею, через яку особистість здійснює конститування унікальної конфігурації власної ідентичності. Останню варто розуміти як уявлення людини про саму себе, у якій поєднуються як особистісні установки, так і динамічні форми належності / ціннісні межі взаємодії, де дихотомія «свій – чужий» набуває особливого значення. Ідентичність безпосередньо пов'язана з прагненням людини та спільноти створити певну впорядкованість, на підставі якої є можливим подолання хаотичності «первинного сенсорного досвіду» (Abrams & Hogg 1999). Саме тому ідентичність варто визначати не лише як усвідомлення людиною належності до історії, традиції, мови й відповідних символів, а й як її здатність і прагнення інтегрувати ці елементи у власний досвід, де головного значення набуває інтерпретація. Як наголошують дослідники, такий підхід заперечує виключно когнітивний аспект і дозволяє окреслити екзистенційний вимір ідентичності, долаючи уявлення про неї як про застиглу чи завершену, оскільки вона постає як процес безперервного становлення,

що розгортається в соціально-історичній площині, де людина постійно змушена переозначувати себе у нових координатах.

Видається, що потреба віднаходження людиною себе як цілісної особистості постає однією з найболючіших тем теперішнього. Відчуття втрати внутрішньої цілісності безумовно пов'язане з руйнуванням базових засад ідентифікації, насамперед символічних структур та стабільних соціальних ролей, які раніше забезпечували відчуття культурної причетності. Про дезорієнтацію людини в умовах інформаційного прискорення, що породжує новий вид буття, ще напочатку 1980-х років попереджав Е. Тоффлер (Toffler 1980). Наявна диджиталізація створює ефект тотальної присутності, що змінює відчуття реальності та підриває сталі координати самовизначення. Інакше кажучи, відтворення традиційних соціальних моделей (структур, ролей, звичаєвих норм) та соціокультурних практик дедалі частіше не витримує тиску невизначеності, у тому числі й інформаційної. Культура починає функціонувати у режимі потоку, який, за висловом М. Кастельса, перетворюється на колаж гіпертекстуальних фрагментів, трансльованих багатьма каналами одночасно; ідеться про «біполярне протистояння» Мережі і людського Я (Castells 1996). Результатом цього є розмиття цілісності культурного смислу та утрата стабільної орієнтації, що принципово переозначає системи «людина», «суспільство», «культура», «нація».

Відчуття кризи культурної ідентичності сьогодні дедалі частіше пов'язується з утворенням своєрідного «інформаційного вакууму», у якому втрачається зв'язність між традиційними смислами, цінностями й механізмами ідентифікації. Людина більше не отримує заздалегідь окреслену модель самоідентифікації, натомість постає перед необхідністю самостійно орієнтуватися у множині нестабільних комунікаційних кодів та розмитих нормативних структур. У цьому контексті особистість не стільки «формується», скільки перебуває в процесі нескінченного перегляду власної ідентичності як реакції на мінливість культурного поля. Дійсно, ця ситуація може створювати потенціал для самопізнання, розкривати нові можливості для критичного й креативного мислення, формувати нові компетенції, яких вимагає соціальна реальність. Проте це не усуває головного

питання: яким має бути зміст і ціннісно-сміслові ядро цієї нової ідентичності? Чи не постає людина новим Протеєм – істотою, яка не здатна утримувати зв'язок із культурою та нацією?

Одним із ключових філософських концептів, що засвідчує розпад цілісної ідентичності в контексті сучасного культурного поля, є ідея емотивізму (А. Макінтайр). Емотивізм розуміється як втрата етичних критеріїв, унаслідок трансформацій у культурі впродовж останніх століть (MacIntyre, 2007). У культурі емотивізму моральні твердження втрачають претензію на об'єктивну обґрунтованість, а етика перестає бути сферою загальнозначущих смислів. Людина, позбавлена сталої ціннісної основи, орієнтується вже не на доброчесність чи обов'язок, а на ефемерну емоційну реакцію, яка є змінною, ситуативною, навіть медійно нав'язаною. Класичні механізми вкорінення в культурну спільноту поступово витісняються новими, створеними в інформаційній сучасності, які виконують інтегративну функцію в епоху надшвидких трансформацій і спрямовані на абсолютну гнучкість. У такій ситуації особистість опиняється перед необхідністю вибудовувати нову внутрішню вісь, адже про відтворення традиційної ролі вже не йдеться. Відбувається переосмислення ціннісного ядра, навколо якого можливе відновлення смислової інтеграції. Великого значення на формування ідентичності набуває медіа як чинник впливу. Так, О. Гриценко звертається до ЗМК як нового соціально-культурного інституту, метою якого, на її думку, є консолідація українського суспільства. Дослідниця зауважує, що «процеси фрагментації та дефрагментації національної ідентичності мають циклічний характер, а пошук нових форм локально-національної ідентичності закономірно супроводжує процес глобалізації, і основним засобом формування цих нових форм національно-локальної ідентичності можуть бути саме масмедіа» (Гриценко 2003, с. 17). Цей погляд можна позначити як оптимістичний підхід, згідно з яким медіа здатні уточнювати й посилювати ідентичність сучасної людини.

Проте гра з образами реальності знижує чутливість до справжніх екзистенційних питань, зокрема до межі між життям і смертю. Віртуальний простір поступово нормалізує й навіть естетизує смерть, перетворюючи її на частину гри чи шоу, на ознаку сили, неза-

лежності або міфологізованої обраності. Цей феномен можна розглядати як культурну танатофілію, що діє не як страх смерті, а як її фетишизація, яка підтримується медіапростором, проте позбавлена співчуття. Інакше кажучи, смерть трансформується на естетичний або інформативний артефакт (Teodorescu & Jacobsen 2019). Така культурна танатофілія вступає в пряму суперечність з реаліями українського суспільства, яке переживає екзистенційну та антропологічну кризу в умовах війни, розв'язаної рф як спроби знищення української державності та національної ідентичності. Ця ситуація формує нові завдання у площині національно-патріотичного виховання. «Оскільки інформаційно-психологічні війни відбуваються переважно в інтернет середовищі, то це вимагає від суспільства і молоді зокрема, крім медійної, інформаційної грамотності, ще й дієвого патріотизму в інтерактивному кіберпросторі, а саме патріотизму “інформаційного”». Це становить наразі архіважливий соціальний запит» (Череповська 2021, с. 190).

Соціокультурні практики, спрямовані на збереження й відновлення зв'язку з культурно-історичними наративами, як-от мовою, національною пам'яттю та національною культурою набувають особливого значення. Так, антропологиня К. Ваннер у дослідженні «Тягар мрій: історія та ідентичність в пострадянській Україні» надає своє бачення щодо переосмислення історії України крізь призму справжніх глибинних прагнень українського народу, що варто розуміти тією сакральною силою, яка оберігала і не дозволяла згаснути світлу національної ідеї. Дослідниця захоплюється силою й почуттям ідентичності, які властиві українському народу, порівнюючи його з образом Ангела з «історії Вальтера Беньяміна, котрий завдяки “буревію з раю” рухається вперед із широко розплющеними очима, зосереджуючись на минулому, що виглядає як “одна єдина катастрофа, яка нагромаджує уламки на уламках”» (Ваннер 2023, с. 10). Не зважаючи на це, Ангел продовжує рухатися всупереч катастрофічній природі історичного досвіду. І хоча він не може зцілити минуле, його погляд, спрямований у глибину руїни, є актом свідчення й пам'ятання, що не дозволяє трагедії перетворитися на забуття (Benjamin 1968). Ангел, хоч і не здатен зупинити буревій, стає свідком людського досвіду, що чинить опір руйнації через пам'ять / пам'ятання.

Метафоричний зв'язок образу Ангела з прагненням українського народу зберегти свою ідентичність полягає у нескореному русі крізь історичні втрати, окупації, геноциди, безпрецедентну жорстокість рф, це не лише рух крізь / всупереч болю, а й форма екзистенційної стійкості. Так і українська нація продовжує рух, транслює свою ідею не як зовнішню нав'язану ідеологему, а як глибинний архетип, закладений в українській ідентичності, який за С. Кримським є унікальною триадою «Дім – Поле – Храм» (Кримський 2008). На думку Н. Хамітова, ідентичність / самоідентичність не може бути позбавлена етно-національних виявів, які варто розглядати у тісному взаємозв'язку з національно-культурними архетипами, що створюють унікальну онтологічну матрицю розгортання життєтворчості кожної нації, у тому числі й української. Вони «прориваються в людське існування і можуть розгорнутися в часі-просторі історії в будь-які форми» (Хамітов 2003, с. 403). Такою формою виступає й свобода, яка на думку В. Єрмоленко є «ключова риса ідентичності України як політичної нації» (Yermolenko 2022).

У цьому зв'язку національно-патріотичне виховання виходить за межі виключно освітньої чи політичної стратегії й постає соціокультурною практикою, пов'язаною зі збереженням національної та культурної ідентичності людини. Ідеться про смислові / національні наративи, які й нині окреслюють простір буття, де людина здатна усвідомлювати й здійснювати власну ідентичність як активний діяч. «Кожен національний наратив в Україні має сильну внутрішню логіку, яка виправдовує його концепцію національної ідентичності...» (Korostelina 2014, р. 7). Національно-патріотичне виховання як соціокультурна практика не зводиться до ідеологічної регламентації, а апелює до глибинних джерел духовного самоствердження, що є відповіддю на запит суспільства про відновлення цілісної ідентичності особистості, як пригадування людиною власної історичності, тим самим долаючи небезпеку квазіпатріотизму. «Духовність даного народу не можна легко змінити. Надбання минулого, історичні переживання стають нахилами й навиками, переходять у підсвідомість; вони творять історичну та культурно-суспільну спадщину. ... Треба наново відновити і відкрити здорові історично-творчі вартості та сили минулого, як розкрива-

ються історичні пам'ятки, а також треба викорінювати всі розкладаючі, шкідливі, негативні риси» (Мирон-Орлик 2023, с. 178).

Як зазначалося, у сучасному інформаційному середовищі відбувається трансформація не лише культурних кодів, а й поступове стирання межі між об'єктивною реальністю та її віртуальними проєкціями, породжуючи нову форму досвіду на кшталт практики симулятивної присутності, в межах якої людина сприймає реальність через зовнішні шаблони. Набагато простіше впізнавати ідентичність, аніж її відчувати, переживати й відтворювати. Ба більше, рефлексія, пам'ять, історія витісняються; образ не лише домінує, а й створює смислову реальність: образ є тотальністю і формує тотальність. Сама людина дедалі частіше має справу не з критичним осмисленням дійсності, а з автоматичним присвоєнням чужих моделей переживання, які транслиють медіаплатформи. На противагу цим процесам національно-патріотичне виховання як соціокультурна практика є поверненням до національної культури, тим самим відновлюючи здатність людини бути не лише споживачем образів, а й творцем культури. Йдеться про перехід від *homo faber* до *homo sapiens*.

Отже, в умовах інформаційного спокушання людини заміною «буття-в-культурі» на «знання-про-культуру», національно-патріотичне виховання варто розуміти як соціокультурну практику спрямовану на відновлення цілісності ідентичності сучасної людини. В основі національно-патріотичного виховання як системи покладено суспільно-державні (національні) цінності, як-от: самобутність, воля, соборність, гідність, які формують відповідальне спів-буття людини і держави, людини і нації, нації і держави. Головним завданням є виховання молодого покоління «високої патріотичної свідомості, [з почуттями] вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави» (Концепція 2022). Національно-патріотичне

виховання не можна розуміти як ідеологему, бо насамперед це концептуальна матриця формування людини з активною громадянською позицією, на яку покладається особиста відповідальність за збереження української нації. Проте ця матриця не обмежує людину, що підкреслено принципом полікультурності. Одним із модусів цієї матриці є формування особистості, здатної вільно взаємодіяти з іншими спільнотами та культурами на підставі таких критеріїв, як «відкритість», «толерантність», «мультикультуралізм», «діалог культур / полілог культур».

Висновок. Становлення глобального інформаційного простору, посилення мобільності комунікацій та множинність культурних кодів зумовили трансформацію культури, що спричинило значні зміни ідентичності сучасної людини. Виникає нова парадигма культурної ідентичності, яку можна визначити за допомогою понять «варіативна», «гібридна», «симулятивна». Вона є специфічною адаптацією людини до інформаційної сучасності, що водночас ускладнює збереження цілісних соціальних зв'язків і ставить під сумнів здатність особистості відчувати й переживати національну ідентичність. З одного боку, нові культурні модуси надають людині ширший простір для самовираження та персонального вибору, проте з іншого – продукують невизначеність у контексті надмірності інформації, що призводить до втрати відчуття спільності, послідовності та змістовності. У ситуації глобальної фрагментації культурного досвіду та розмивання ідентифікаційних сенсів, національно-патріотичне виховання постає не просто освітньою чи політичною технологією, а онтологічною практикою смислотворення. Функції національно-патріотичного виховання не суперечать відкритості світу, навпаки, вони розгортаються з урахуванням цього, вибудовують внутрішню структуру особистості, яка спроможна до солідарної дії та відповідальності в умовах сучасних викликів. Звернення до національних архетипів українського народу та актуалізація історичної пам'яті виступають дієвими стратегіями національно-патріотичного виховання, яке спрямоване на укорінення сучасної людини в національно-культурному бутті.

Список використаних джерел

Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України ; затверджена Наказом МОН України № 527 від 06.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12>.

- Вельш В. Наш постмодерний модерн / пер. з нім. А.-Л. Богачова, М. Д.Култаєвої, Л. А. Ситніченко. Київ: Альтерпрес, 2004. 328 с.
- Ваннер К. Тягар мрій: Історія та ідентичність у пострадянській Україні / пер. з англ. Ю. Буйських. Київ: ДУХ І ЛІТЕРА, 2023. 316 с.
- Вишинський С. Д. Виклики і трансформації людської ідентичності в постантропогенному світі. *Ідентичність людини: філософсько-антропологічний аналіз*. Київ, 2023. С. 222–238.
- Воропаєва Т. Формування спільної ідентичності громадян України в контексті інформаційної безпеки. *Культурологічна думка*. 2011. № 3. С. 58–66.
- Гриценко О. М. Мас-медіа в процесах демократичних трансформацій українського суспільства (політико-культурологічний аспект) : автореф. дис. ... д-ра політ. наук : 23.00.03 – політична культура та ідеологія ; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Ін-т журналістики. Київ, 2003. 39 с.
- Кримський С. Б. Під сигнатурою Софії. Київ: Києво-Могилянська академія, 2008. 367 с.
- Мирон-Орлик Д. Український світогляд. *Український ідеалізм. Основи ідеології* / ред. упорядник О. Однороженко. Київ: Вид-во Марка Мельника, 2023. С. 173–198.
- Лютий Т. В. Модифікації ідентичності в українській масовій культурі (випадок впливу мас-медіа). *Tertium non datur: проблема культурної ідентичності в літературно-філософському дискурсі XIX–XXI ст.* Київ, 2014. С. 395–419.
- Хамітов Н. Філософія: світ людини. Київ: Либідь, 2003. 432 с.
- Череповська Н. І. Медіапсихологічні особливості патріотизму молоді в інформаційну добу. *Наукові студії із соціальної та політичної психології*. 2021. Вип. 48 (51). С. 188–200.
- Abrams D., Hogg M. Social Identity and Social Cognition. 1999. URL: https://www.researchgate.net/publication/220024819_Social_Identity_and_Social_Cognition.
- Bauman Z. Liquid Modernity. Cambridge, UK: Polity Press; Malden, MA: Blackwell Publishers, 2000. 238 p.
- Benjamin W. Theses on the Philosophy of History. *Illuminations: Essays and Reflections* / ed. H. Arendt; trans. H. Zohn. New York: Harcourt, Brace & World, 1968. P. 253–264.
- Castells M. The Rise of the Network Society, The Information Age: Economy, Society and Culture, Vol. I. Cambridge, MA; Oxford, UK: Blackwell, 1996. 556 p.
- Fukuyama F. Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment. New York: Farrar, Straus and Giroux, 2018. 218 p.
- Habermas J. Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy / trans. W. Rehg. Cambridge, MA: MIT Press, 1996. 676 p.
- Korostelina K. V. Constructing the Narratives of Identity and Power: Self-Imagination in a Young Ukrainian Nation. London, UK: Bloomsbury Academic, 2014. 259 p.
- MacIntyre A. After Virtue: A Study in Moral Theory. 3rd ed. Notre Dame: University of Notre Dame Press, 2007. 286 p.
- Ricoeur P. Oneself as Another / trans. K. Blamey. Chicago & London: University of Chicago Press, 1992. 373 p.
- Ophir A. M. The Ideal Speech Situation: Neo-Kantian Ethics in Habermas and Apel. *Kant's Practical Philosophy Reconsidered* / ed. Y. Yovel. Dordrecht: Springer, 1989. P. 213–234.
- Teodorescu A., Jacobsen M. H. Death in Contemporary Popular Culture. London: Routledge, 2019. 254 p.
- Toffler A. The Third Wave. New York: Bantam Books, 1980. 537 p.
- Yermolenko V. Volodymyr Yermolenko, a Ukrainian philosopher, considers his national identity. 2022. URL: <https://internews.ua/en/about/media/economist-mar-2022>

References

- Kontseptsiiia natsionalno-patriotichnoho vykhovannia v systemi osvity Ukrainy; zatverdzhena Nakazom MON Ukrainy № 527 vid 06.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n12>.
- Welsch, W. (2004). Nash postmodernyi modern / trans. from German by A.-L. Bohachova, M. D. Kul'taieva, L. A. Sytnichenko. Kyiv: Alterpres. 328.
- Wanner, C. (2023). Tiahar mrii: Istoriia ta identychnist u postradianskii Ukraini / trans. from English by Yu. Buiskykh. Kyiv: DUKH I LITERA. 316.
- Vyshynskiy, S. D. (2023). Vykylyky i transformatsii liudskoi identychnosti v postanthropohennomu sviti. *Identychnist liudyny: filosofska-antropolohichniy analiz*. Kyiv. 222–238.
- Voropaeva, T. (2011). Formuvannia spilnoi identychnosti hromadian Ukrainy v konteksti informatsiinoi bezpeky. *Kulturolohična dumka*. № 3. 58–66.
- Hrytsenko, O. M. (2003) Mas-media v protsesakh demokratychnykh transformatsii ukrainskoho suspilstva (polityko-kulturolohičniy aspekt) : avtoref. dys. ... d-ra polit. nauk : 23.00.03 – politychna kultura ta ideolohiia ; Kyiv. nats. un-t im. Tarasa Shevchenka. In-t zhurnalistyky. Kyiv, 39.

- Krymskyi, S. B. (2008). *Pid syhnaturoiu Sofii*. Kyiv: Kyievo-Mohylianska akademiiia. 367.
- Myron-Orlyk, D. (2023). *Ukrainskyi svitohliad. Ukrainskyi idealizm. Osnovy ideolohii / red. uporiadnyk O. Odnorozhenko*. Kyiv: Vyd-vo Marka Melnyka. 173–198.
- Liutyi, T. V. (2014). *Modyfikatsii identychnosti v ukrainskii masovii kulturi (vypadok vplyvu mas media). Tertium non datur: problema kulturnoi identychnosti v literaturno-filosofskomu dyskursi XIX–XXI st.* Kyiv. 395–419.
- Khamitov, N. (2003). *Filosofia: svit liudyny*. Kyiv: Lybid. 432.
- Cherepovska, N. I. (2021). *Mediapsykholohichni osoblyvosti patriotyzmu molodi v informatsiinu dobu. Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii*. Issue 48 (51). 188–200.
- Abrams, D., Hogg, M. (1999). *Social Identity and Social Cognition*. URL: https://www.researchgate.net/publication/220024819_Social_Identity_and_Social_Cognition
- Bauman, Z. (2000). *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press; Malden: Blackwell Publishers. 238.
- Benjamin, W. (1968). *Theses on the Philosophy of History. Illuminations: Essays and Reflections / ed. H. Arendt; trans. H. Zohn*. New York: Harcourt, Brace & World. 253–264.
- Castells, M. (1996). *The Rise of the Network Society. The Information Age: Economy, Society and Culture. Vol. I*. Cambridge: Blackwell. 556.
- Fukuyama, F. (2018). *Identity: The Demand for Dignity and the Politics of Resentment*. New York: Farrar, Straus and Giroux. 218.
- Habermas, J. (1996). *Between Facts and Norms: Contributions to a Discourse Theory of Law and Democracy / trans. W. Rehg*. Cambridge: MIT Press. 676.
- Korostelina, K. V. (2014). *Constructing the Narratives of Identity and Power: Self Imagination in a Young Ukrainian Nation*. London: Bloomsbury Academic. 259.
- MacIntyre, A. (2007). *After Virtue: A Study in Moral Theory*. 3rd ed. Notre Dame: University of Notre Dame Press. 286.
- Ricoeur, P. (1992). *Oneself as Another / trans. K. Blamey*. Chicago: University of Chicago Press. 373.
- Ophir, A. M. (1989). *The Ideal Speech Situation: Neo-Kantian Ethics in Habermas and Apel. Kant's Practical Philosophy Reconsidered / ed. Y. Yovel*. Dordrecht: Springer. 213–234.
- Teodorescu, A., Jacobsen, M. H. (Eds.) (2019). *Death in Contemporary Popular Culture*. London: Routledge. 254.
- Toffler, A. (1980). *The Third Wave*. New York: Bantam Books. 537.
- Yermolenko, V. (2022). *Volodymyr Yermolenko, a Ukrainian philosopher, considers his national identity*. URL: <https://internews.ua/en/about/media/economist-mar-2022>

SVITLANA, KORNIIENKO – Doctor of Philosophical Sciences,
Associate Professor, Professor at the Department of Philosophy
named after Professor M. D. Kultaieva,
H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Kharkiv, Ukraine)
E-mail: s.pylypenko@hnpu.edu.ua
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3838-7805>

NATIONAL-PATRIOTIC EDUCATION AS A SOCIOCULTURAL PRACTICE OF PRESERVING AND FORMING IDENTITY UNDER CONTEMPORARY CHALLENGES

Abstract

The article explores national-patriotic education as a sociocultural practice of preserving and shaping identity under the conditions of informational modernity, cultural relativism, crisis of identificational structures. The objectives of the study are as follows: to highlight the philosophical and cultural context of national-patriotic education; to analyze changes in the perception of identity in the context of current informational and cultural challenges; to outline the role of media as a factor exerting influence on identity; to argue for the ontological significance of referring to national archetypes and collective memory as factors of inner personal structuring; and to conceptualize national-patriotic education as a sociocultural practice of meaning-making and existential responsibility. The article demonstrates that in the contemporary media environment, identity ceases to be a fixed entity and functions instead as a flexible construction undergoing constant reconfiguration. In this context, sociocultural practices with strong integrative potential become particularly relevant. One such practice is national-patriotic education, which is directed toward the preservation and formation of an individual's internal orientation to historical continuity and the value of belonging. National-patriotic education is regarded not as an instrumental ideologeme, but as a matrix for shaping the inner ethical orientation of the individual – one capable of combining freedom of choice with responsibility for the preservation of the nation and the state. The reconstruction of national identity based on archetypes, collective memory, and national narratives – as

phenomena of existential creativity – acquires the status of a key factor. It is established that national-patriotic education is capable of performing a stabilizing function under conditions of symbolic overload and informational excess, ensuring cultural integrity of the individual. Conclusion: Appealing to the national archetypes of the Ukrainian people and updating historical memory are effective strategies of national-patriotic education, which is aimed at rooting modern man in national-cultural existence.

Key words: national-patriotic education, sociocultural practices, identity, national identity, national narratives, national archetypes, human being.

© The Authors(s) 2025

This is an open access article under

The Creative Commons CC BY license

Received date 07.07.2025

Accepted date 15.08.2025

Published date 07.09.2025

How to cite: Корнієнко, Світлана. Національно-патріотичне виховання як соціокультурна практика збереження й формування ідентичності в умовах сучасних викликів. HUMANITIES STUDIES: Collection of Scientific Papers / Ed. V. Voronkova. Zaporizhzhia: Publishing house «Helvetica», 2025. 24 (101). P. 201–208

doi: <https://doi.org/10.32782/hst-2025-24-101-21>